

דְּבָרוֹת וּדְבָרִים

אמנים ואמניות לנוכח ציוויים אתיים בצל משברי הזמן

קונספט ואוצרות: עידית לבבי גבאי
מחקר ואוצרות: תמר הורביץ ליבנה

דְּבָרוֹת וּדְבָרִים וּסְאִיָּא וּפְרֵאֲזֻס

فنانون وفنانات في مواجهة الأوامر الأخلاقية في ظل أزمت الوقت

الوصايا ساعة الامتحان
معرضات تاريخية وشهادات مع أعمال من الفن الإسرائيلي، آية أريخ، دافيد جيتون، شرجا ويل، ميخائيل سجان كوهن ومالفي سجان كوهن
20 / 10 مشروع فن مشترك
فريد أبو شقرة، رونيت أجسي، جلعاد أوفير، بشعياهو إيش جاي، ديزرا دو-مهي، روני هلميس كوهن، عديت ليفي جاي، شلومي ללוש، ליליאן מרזאני، אסי משולם، מלכי סגן קהן، מיראל סודאני، נועמי סימאן טוף، אסף עזי، עמית קבסה، נעה רו מלמד، דורית ריינגרט، מילי שכנאי יוקבי, אמיר תומשוב

وصايا وشظايا

מושיה קופרמן, דוד רינתון
מפגש וחיבור: עדיט לבבי גבאי
מחקר ואוצרות: תמר הורביץ ליבנה

12:00:00 الساعة: 12.2.22 السبت

الافتتاح: بناءً على الإشارة الخضراء.

אמנים ואמניות לנוכח ציוויים אתיים בצל משברי הזמן

דְּבָרוֹת בִּשְׁעַת מַבְחָן

מוציגים היסטוריים בשילוב יצירות מאמנות ישראל: אריה ארז, אליעזר הימן, שרגא וייל, מיכאל סגן קהן, מלאכי סגן קהן

20 / 10 פרויקט אמנות משותף

פריד אבו שוקרה, רותית אסי, נלעד אופיר, שיערהו איש גבאי, רות ברדב, דרורה דומיני, רותי הלביץ קהן, עידית לבבי גבאי, שלומי ללוש, ליאב מרחבי, אסי משולם, מלאכי סגן קהן, מרב סודאי, נועמי סימון טוב, אסף עזי, עמית קבסה, נעה רו מלמד, דורית ריינגרט, מילי שכנאי יוקבי, אמיר תומשוב

דְּבָרוֹת וּשְׁבִירִים

משה קופרמן, דוד רינתון

קונספט ואוצרות: עידית לבבי גבאי
מחקר ואוצרות: תמר הורביץ ליבנה

12:00:00 שבת: 12.2.22 בשעה

התיסה בוותאם להחיות התו הירוק

מוזיאון תל אביב
בניין 1500-1501
רחוב הנמלים 15
054-4993851

קופרמן אוסף קולקציה
KupfermanCollection
054-4993851
kupferman-collection.co.il

© כל הזכויות שמורות לעידית לבבי גבאי ותמר הורביץ ליבנה.
אין להעתיק, לשכפל, או לעשות כל שימוש ציבורי במצגת זו
ללא אישור בעלות הזכויות.
צילומי העבודות: הדר סיפן

בבסיס כל חברה אנושית נהוגים עיקרים, דברות ודברים, ציוויים וחוקים, הבאים להסדיר ולהתקין את היחסים בין אדם לחברו, את אורחות חייו ואת אמונותיו. מערך עיקרים והסכמות זה משתנה מתרבות לתרבות ומעת לעת, והוא הנותן להן את צביון וזהותן.

את התערוכה 'דְּבָרוֹת וְדְבָרִים' הגתה ויזמה האמנית עידית לבבי גבאי במהלך שנת 2020. הרעיון, היוזמה ודחיפות המעשה התעוררו בה לנוכח חוויית הקיום הקשה בתקופה זו, שבה חברו יחד משבר רפואי כלל עולמי, סגרים, חוסר יציבות פוליטית, מחאות חברתיות ושיתוק התרבות והאמנות. החברה הישראלית נחלקה ונחבלה, ולרגעים נדמה היה שהיא מאבדת את העוגנים המשותפים בה. בין החדשות וחדשות-הכזב הלך והתערער האמון של הציבור במרחב השיח ובמנהיגיו. כל אלו כרסמו את אט אט בביטחוננו האישי ובתחושת החברות והשייכות שלנו.

נקודת המוצא של תערוכה זו היא עשרת הדיברות המקראיים, הדיברות כקוד אתי ראשוני ומכונן בתרבות המערב וכתשתית יסוד במסורת ישראל. ומתוך כך היא מתרחבת לכדי מדרש אמנות-עיון רב פנים ורבדים.

התערוכה מתפרשת על שני חללים:

במבואה – דְּבָרוֹת בשעת מבחן: מוצגים היסטוריים בשילוב יצירות מאמנות ישראל:

אריה ארוך, אליעזר היימן, שרגא וייל, מיכאל סגן-כהן ומלאכי סגן-כהן.

בחלל המרכזי – 10 / 20 פרויקט אמנות משותף: עשרים אמנים ואמניות הוזמנו לקחת חלק בפרויקט שהתגבש ונוצר בסטודיות שלהם בחודשים האחרונים. כל אחד מהם בחר דיבר אחד מתוך עשרת הדברות, ונתן לו פרשנות אישית. פורמט היצירות נקבע מראש, והן מוצבות בחלל בשתי שורות במקצב המדמה עמודים. האמנים והאמניות המשתתפים בפרויקט: **פריד אבו-שקרה, רונית אגסי, גלעד אופיר, ישעיהו איש גבאי, רות בן-דב, דרורה דומיני, רותי הלביץ כהן, עידית לבבי גבאי, שלומי ללוש, ליאב מזרחי, אסי משולם, מלאכי סגן-כהן, מרב סודאי, נעמי סימן-טוב, אסד עזי, עמית קבסה, נעה רז מלמד, דורית רינגרט, מיכל שכנאי יעקבי ואמיר תומשוב.** דְּבָרוֹת ושברים: מתווים מתוך האוסף של **משה קופפרמן** שטרם נחשפו לקהל ויצירות של **דוד גינתון** מציורי "הצד האחורי של הציור".

*

תערוכה רבת משתתפים זו מוצגת בתקופה רוויית אירועים, מחלוקות ומשברים בחברה בישראל. היצירות בה מעלות שאלות קיומיות-אתיות בתנועה על ציר הזמן, העלילה, והמקום.

עשרת הדברות | ספר שמות, פרק כ' | .. וַיִּדְבֹר אֱלֹהִים, אֶת כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאָמֹר:

1. אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים:
2. לֹא-יְהִיֶּה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים, עַל-פָּנָי, לֹא-תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל, וְכָל-תְּמוּנָה, אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל, וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת--וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם, מִתַּחַת לָאָרֶץ. לֹא-תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם, וְלֹא תַעֲבֹדֵם:
3. לֹא תִשָּׂא אֶת-שֵׁם-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, לְשׂוֹא:
4. זָכוֹר אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת, לְקַדְּשׁוֹ. שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד, וְעֹשֵׂיתָ כָּל-מְלַאכְתֶּךָ וַיּוֹם, הַשְּׁבִיעִי - שַׁבָּת, לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ:
5. כִּבֹּד אֶת-אָבִיךָ, וְאֶת-אִמְךָ-- לְמַעַן, יֵאָרְכוֹן יָמֶיךָ, עַל הָאָדָמָה, אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ.
6. לֹא תִרְצַח,
7. לֹא תִנְאַף,
8. לֹא תִגְנֹב,
9. לֹא-תַעֲנֶה בְרַעְךָ עַד שִׁקְרֹ.
10. לֹא תַחְמֹד, בֵּית רַעְךָ; לֹא-תַחְמֹד אִשְׁתְּ רַעְךָ, וְעַבְדּוֹ וְאִמָּתוֹ וְשׁוֹרוֹ וְחֹמְרוֹ, וְכָל, אֲשֶׁר לְרַעְךָ.

איזו צורה לובשים עשרת הדיברות כשפער נפער בין קיומם בידי האדם ובין הבטחת האל? בלב התערוכה עומד הדימוי האייקוני של לוחות הברית למבחן הזמן באמצעות יצירות מאמנות ישראל ומוצגים היסטוריים מימי השואה ומימי התחדשותה של התנועה הציונית. התערוכה מצביעה על הצורך שלנו לדבוק בדימויי המוסר והברית ובערכיהם, צורך המחזיק קונפליקט מובנה בין אמונה לאכזבה. הקונפליקט הטמון בברית מקבל ביטוי ביצירתו של **שרגא וייל**, שניצל מן השואה ובכל זאת בחר לאייר ב-1945 את הדיברות של תנועת השומר הצעיר בדמויות נערים ונערות מלאי כוח, שפעת נעורים וזוהר אופטימי. גם לאחר הקמת המדינה הופיע דימוי הדיברות בציור הישראלי המתעצב, שהגיב לשורשיו היהודיים. כך הציג **אריה ארוך** את הדיברות כאיקונה שעלי זהב סביבן, וכך ביקש **מיכאל סגן-כהן** להאיר במנורה דיברות המצוירות בכתב עברי קדום. הברית ממשיכה להתקיים במצוות "והגדת לבנך", העומדת במרכז הפעולה האמנותית של **מלאכי סגן-כהן**, שעבודתו מתייחסת לעשרת הדיברות של אביו. שעת המבחן והשבר מגולמת בחפץ עדות נדיר ומכמיר לב, שיצר **אליעזר היימן**, סופר יהודי, ביושבו בבית האבדון בגטו קובנה ערב מותו.

קול חרישי, דיבורו הפנימי של אדם השח עם עצמו, נשמע בעומדנו מול הממצאים והיצירות הללו. האם אנו ניצבים על פי תהום? זוהי שעת המבחן.

במבואה – דברות בשעת מבחן

אליעזר היימן (Heiman) (1910–1944)

דיברות קובנה, צוואה על גבי לוחות חמר בצורת לוחות הברית, גטו קובנה 1943

צוואתו של אליעזר היימן, מורה וסופר עברי מליטא, נכתבה בזמן שהותו במחבוא עם אשתו, הוריו והורי אשתו בווייליאמפולה (Vilijampole) שבגטו קובנה (Kovno). היימן נולד בקוברסקו (Kavarskas) שבליטא, ובגרותו היה מורה לעברית בבתי ספר עבריים בוויילקומיר אוקמרגה (Vilkomir Ukmerge) ובינבה (Jonava). הוא פרסם סיפורים, קטעי שירה ומאמרים בעברית וביידיש, המתארים את נופי ליטא ואת חיי הכפר והטבע בעיירה. כתביו נדפסו ברחבי ליטא

בקיץ 1941 גורש היימן לגטו קובנה עם משפחתו, שם עבד בעבודות כפייה בשדה התעופה והמשיך ללמד עברית. בסתיו 1943, לאחר חיסול הגטו, התחבאה המשפחה בבית בפאתי גטו קובנה. ב-22 בספטמבר 1943, סמוך למועד יום כיפור וימי הסליחה, חרט היימן את צוואתו על שני לוחות חמר. ביולי 1944 הטילו הנאצים פצצות על המחבוא שהמשפחה הסתתרה בו ושרפו אותו על כל יושביו. היה זה חלק מפעולת האקציה האחרונה שנערכה בגטו בימים 9-13 ביולי 1944. לוחות החמר נמצאו כמה חודשים לאחר מכן בקרבת הבית השרוף על ידי שני איכרים מקומיים, ואלו מכרו אותם לראש הקהילה היהודית של קובנה. הלוחות הגיעו לארץ שלושים שנה לאחר מותו של היימן, לידי אָקוּו, שעלו ארצה עוד לפני המלחמה. האחים הפקידו את לוחות החרס בארכיון בית לוחמי הגטאות.

הכיתוב על הלוחות:

לוח ימני: אליעזר היימן ואשתו ציפורה, אביו יצחק, אמו ויכנה וחותנתו פסה – פייגה – משארית ישראל במדינת ליטא – יושבים בבית העבדים ובבית האבדון, הוא הגטו היהודי בויליאמפולה (פרבר קובנה)

לוח שמאלי: אנוכי אליעזר היימן הנ"ל, מפליטת הסופרים היהודים הצעירים בליטא, רשמתי בעצם ידי טורים אלו לזכרון לדור יבוא ביום כ"ב אלול התש"ג, 22 בספטמבר 1943 (לספירת הנוצרים).

אליעזר היימן, גטו קובנה, 1942

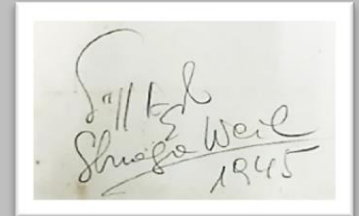
באדיבות ארכיון בית לוחמי הגטאות

שרגא וייל (1918-2009) עשרת הדברות של השומר-הצעיר, 1945

עשרת הדברות של 'השומר הצעיר' אוירו בידי האמן שרגא וייל יליד צ'כיה, בשנת 1946 בהונגריה, עבור כנס של התנועה. כישרון הציור של וייל סייע לו בשנות מלחמת העולם השנייה לעסוק בזיוף תעודות כחלק מפעולות המחתרת להצלת יהודים בהונגריה. הדיברות הודפסו בחוברת קטנה, וזו הופצה בין חניכי התנועה בהונגריה, ומאוחר יותר גם בארץ וברחבי העולם. הדיברות, שלאורם התחנכו חניכי התנועה, מבטאים תרבות נעורים, ערכים ומצפן מוסרי שומרי, קווי יסוד של אידאה חינוכית והצעה לסגנון חיים. הם מכוונים את הנער והנערה השומרים לאמת, ליושרה וליחסי כבוד לטבע ולזולת.

ציורי הדברות של וייל הם ביטוי נאיבי של המחשבה השומרית. הנערים והנערות מתוארים כדמויות אידאיות סמליות רבות עוצמה, ולא כאודים מוצלים מאש. וייל ביקש להציג תיאור של נערים חזקים, לבושים היטב בסגנון אירופי מהודק כדימוי המתאים להלך הרוח שהנחיל מנהיג התנועה, מאיר יערי, במאמרו "סמלים תלושים". במאמר זה ביקש יערי כי סמלי התנועה, בני הנוער שהגיעו מאירופה למשל, ייראו מלאי כוח ושופעי נעורים בניגוד למראות השואה. בתפיסת עיצוב החלל הציורי ניכרת השפעת חיתוכי העץ של הצייר הפלמי פרנץ מזרל (Masereel). הדיברות המאוירים הללו נפוצו בכל קן שומרי והפכו ברבות הימים לסימן ההיכר של התנועה ולאחד מסמליה המזוהים ביותר.

באדיבות ארכיון 'השומר הצעיר', יד יערי, גבעת חביבה.

שרגא וייל, דברות השוה"צ

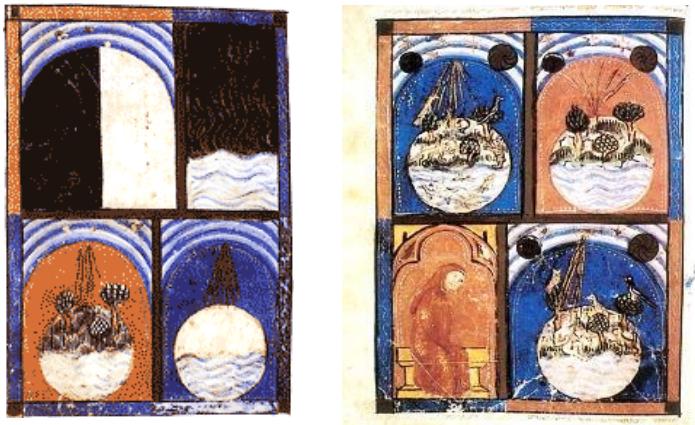
1945

דיו, עיפרון וצבע לבן על נייר

אריה ארוך (1908–1974)
מוטיב יהודי, 1961 (1,2)
 בעקבות הגדת סרייבו (1350)

שני ציורים אלו הם חלק מסדרה של עבודות, אותן יצר ארוך בשנים 1961-1966, המבוססות על דימויים מתוך "הגדת סרייבו", מן המאה ה-14. הגדת סרייבו היא הגדה של פסח שנכתבה ואוירה ככל הנראה בברצלונה שבספרד בשנת 1350 בקירוב ונחשבת להגדה העתיקה ביותר שנשמרה עד היום.

ההגדה מוצגת במוזיאון הלאומי של בוסניה והרצגובינה שבסרייבו. [1]

דפים מתוך: הגדת סרייבו, 1350, איורים לספר בראשית, שבעת ימי הבריאה

חוקר האמנות גדעון עפרת פירש את האייקונוגרפיה של ציוריו של ארוך ואת הדימוי המרכזי שבהם כלוחות הברית וסביבם מוטיבים נוספים בעלי משמעות מטאפיזית:

" שני העיגולים הזעירים בראש שני הלוחות הקמורים מתקשרים לעיגולי השמש והירח מהגדת סרייבו, וכן צמד העיגולים הזעירים כופה גם דימוי של שדיים. כך או אחרת, ציורים אלו של ארוך הם גלגולם של לוחות הברית ושל נשיות או אימהות. "

אריה ארוך, מוטיב יהודי, 1961 (1,2)
 בעקבות הגדת סרייבו (1350)

מלאכי סגן-כהן
ציר האלפא,
2018

מסגרת ורגל "חמור" מעץ

מיכאל סגן-כהן
"ללא כותרת" (עשרת הדברות)
1994

אקריליק על בד ומנורה
2X 40 X30

מיכאל סגן-כהן, "ללא כותרת" (עשרת הדברות), 1994

העבודה של מיכאל סגן-כהן "ללא כותרת" (עשרת הדברות) עושה שימוש בכתב העברי הקדום (המכונה גם "כתב דעץ") לכתובת עשרת הדברות באופן מקוצר דרך שמות הפעלים המקושרים אליהם; "אני", "לא יהיה", "לא תשא" "זכור", "כבד" וכו'. הרעיון לעשות שימוש בכתב העברי הקדום ולא באותיות המרובעות האשוריות, המוכרות לנו כיום בעברית, נבע אצל מיכאל מהוויכוח על השאלה באיזה סוג כתב עברי נכתבה התורה ולוחות הברית - בכתב העברי העתיק או האשורי המרובע המוכר עד היום. מיכאל אהב את הרעיון "להלביש" את הדברות באותיות הכנעניות העבריות הפיקטוגראפיות הקדומות ולקרנן בכך ליסוד ה"פרימיטיבי" והראשוני שבהם, כאשר הוא חשב שזה מייצר צורה מרעננת כמעין דגם אבסטרקטי - סימנים בלתי מפוענחים שרוב הקהל אפילו לא מכיר ויודע לקרוא. אם זאת, מיכאל ביקש לאזן את ההשתמעות הרומנטית שיכולה לעלות מהעבודה של הדברות (עם הרקע החום-המדברי הקדום כביכול שהוא בחר להם) באמצעות שימוש בנורת החשמל שתלה מעליה אשר מייצרת מתח בין הקדום לעכשווי. הכתב העברי הקדום משמר באופן פיקטוגרפי את מקור שמות האותיות שחלקן עוד בשימוש בעברית המודרנית כמו ה"עיי"ן שנראית כעין עם נקודה באמצע או "תי"ו" שהיא למעשה תו, במובן של סימן. וכמו כן נכתבה כ-X צורת האלף שמקורה כאמור בראש השור שנקרא "אלוף" במקורות.

מלאכי סגן-כהן, "ציר האלפא", 2018

בעבודה "ציר האלפא": פירקתי והרכבתי מחדש רגל "חמור" שולחני סטנדרטי מעץ לכדי שתי צורות זהות, המרמזות לאות אלפא היוונית והלטינית. שני החלקים הזהים חוברו בציר אמצעי והוצבו במהופך אחד לשני, כך שבעוד העליון מאזכר את צורת האות אלפא המוכרת - האלפא המהופכת מתייחסת למקור הפיקטוגרמי העתיק שלה (וכן של ה"אלף" העברית) בעברית הקדומה וכתב הפניקי כדימוי של ראש שור, שכונה "אלוף" במקורות. דרך עימות זה ביקשתי ליצור צורה איקונית חדשה, שבדומה לפסל ראש שור (1942) של פיקאסו, מבקשת לעלות את דימוי השור כסימן לעוצמה מיתית ולקדמוניות האמנות והשפה מתוך חפץ תעשייתי יומיומי מוכר (חייתי-אנושי-תעשייתי). השור הסכמטי חורג בעבודתי מהמסגרת (כשור לא מאולף), כשהאלפא (ה"מאולפת") מוחזקת בתוכה. המסגרת הפתוחה הופכת את הקיר הלבן לחלק מהעבודה. בתבליט "ציר האלפא" היברידי זה, שאפתי לאחד בין הפיקטורמי הפיגורטיבי הקדום שבאלף כשור, לאלפביתי המופשט המאוחר כ-A. באופן זה "ציר האלפא" מייצג עבורי את הציר הפיגורטיבי-מופשט, המנכיח את המעבר התרבותי משפת ייצוג וחשיבה מבוססת דמיון, לחשיבה מושגית מופשטת. (בהקשר הישראלי ניתן להזכיר את העיתון הכנעני "אלף" שדגלו שהפך לסמל התנועה נשא צורה סכמטית של ראש שור..ראו בעמוד הבא).

שתי העבודות חושפות את המקור הפיקטוגרפי הקדום המשותף של השפה - הן של העברית והן היוונית-לטינית. אצל מיכאל העברית הקדומה נחשפת בכתובת קיצור עשרת הדברות ואצלי דרך היפוך האלפא A והתייחסות לראש השור שביסודה. בשני המקרים חשיפה זו נעשית דרך שימוש בחפץ יומיומי המקרב את העיסוק במקורות הקדומים אל הכאן והעכשוו - נורת חשמל דולקת מחד המאירה את הציור והדברות ופירוק ובנייה מחדש של רגל "חמור" שולחני תעשייתי מנגד ההופך ומייצג בעבודתי שני גלגולים היסטוריים של האות A בעבודות הללו. ניתן לראות כי העניין בחפצים ובחפציות האובייקט האמנותי משותף לאבי ולי, כמו גם כידוע לאריה ארוך, אם כי לא בעבודות המוצגות בתערוכה.

התפתחות האלפבית

סגן	סגן	סגן	סגן	סגן	סגן	סגן	סגן
לטיני	יווני	עתיק	תבני קדום	סגן פניקי	סגן	סגן	סגן
A	A	A	A	A	A	A	A
B	B	B	B	B	B	B	B
E	E	E	E	E	E	E	E
K	K	K	K	K	K	K	K
M	M	M	M	M	M	M	M
N	N	N	N	N	N	N	N
O	O	O	O	O	O	O	O
P	P	P	P	P	P	P	P
R	R	R	R	R	R	R	R
S	S	S	S	S	S	S	S
T	T	T	T	T	T	T	T

פבלו פיקסו, ראש של שור, 1942

* ה טקסטים בעמוד זה נכתבו על ידי מלאכי סגן-כהן

"אלף" – כתב עת של תנועת "העברים הצעירים",

"אלף" - כתב עת של תנועת "העברים הצעירים", המוכרת גם בשם "הוועד לגיבוש הנוער העברי", שזכתה לכינוי "הכנענים". כתב העת "אלף" החל את הופעתו כגיליון חד פעמי ואנונימי, בעריכתו של אהרן אמיר, שיצא לאור בסוף שנת 1948. המאמר הראשי בגיליון הראשון נכתב בידי אוריאל שלח, הוא יונתן רטוש.

כתב העת נתן ביטוי ייחודי ל"השקפתם העברית" של משתתפיו. ביניהם היו קיצוניים לדעה, מקורבי ויוצאי הלח"י, ומתונים. כתב העת עורר עליו התנגדות קשה של עיתונות תנועת העבודה וגם של העיתונות האזרחית.

"אלף" הופיע באורח בלתי סדיר, בין השנים 1948-1953. ומשתתפיו, אנשי רוח מוכרים בתחומים שונים, התפזרו לתחומי האקדמיה, העיתונות, המחקר, האמנות והפוליטיקה. יונתן רטוש חידש את "אלף" עם פרוץ מלחמת ששת הימים ב-1967 והמשיך לפרסמו עד 1972.

השוואה בהתייחסות ללוחות הברית: אריה ארוך ומיכאל סגן-כהן

נראה שארוך ניכס את הדימוי של בריאת העולם מאגדת סרייבו והפך אותו לצורה המזכירה את דימוי לוחות הברית עם שתי הקשתות הקמורות כפי שמקובל היה בציור המערבי, כאשר נדמה כי שני העיגולים שייצגו את השמש והירח בבריאה הפכו בציורו לשתי פטמות שדיים. אם אכן התכוון ארוך להתייחס ללוחות הברית (גם צורת הקשת מרמזת לרעיון הברית), משחקו שלו בהפיכתם למעין שדיים יכול לרמז על הכינוי המקראי "אל שדי" ביטוי שהתפרש לכיוונים מגוונים אך במקרה הזה מתחבר לאספקט האימהי, הרחמי והמרחם של האל, ונקשר למידת הרחמים המאזנת את מידת הדין של החוק. בכך מייצר ארוך מעין היפוך מגדרי לאל.

לעומת הקשתות אצל ארוך, מיכאל סגן-כהן עושה שימוש בפורמט המרובע של הלוחות בעזרת שני בדי ציור לא מחוברים המוצגים בצמוד זה לזה כשני לוחות. אם אכן התכוון ארוך להתייחס לדברות הוא ביקש לעשות זאת באופן מתוחכם ולא ישיר בנושא הטעון. ארוך עושה זאת למשל בשרבוטים שהוא ממלא את מקום משפטי הדברות, הופך את הטקסט לטקסטורה ומקרב את הנושא במשחקיות ובהומור, אל היומיומי, האינטימי והקרוב. גם מיכאל בתרגום הדברות לכתב העברי העתיק מתחמק מעיסוק ישיר בדברות דרך הצגתם באופן פרימיטיבי פיקטוגרמי, המונע את זיהויים המיידי וממקם אותם יותר בהקשר היסטורי של התפתחות התרבות והשפה ולא דווקא כבריאה "יש מאין". גם נורת אור החשמל המלאכותי מקרבת את הדברות של מיכאל אל היומיום המודרני העכשווי, ומהווה גם היא שימוש ברדימייד-אובייקט תעשייתי, המוכנס להקשר האמנותי.

*

ניתן לומר כי בזימון העבודות של ארוך, של אבי ושלי, בתערוכה, ישנו ניסיון להתהלך סביב העברית וכוח המשיכה שלה למקורות צורניים ציוריים, רישומיים, פיסוליים-חפציים שונים המגשרת או מותחת קשת בין העבר להווה כדי לסמן טריטוריה אמנותית עצמאית הנעה בין הפיגורטיבי (ייצוגי-סיפורי) והמופשט (מקורות ויסודות השפה והאמנות), בין העברי, היהודי, המקומי, המזרחי, הישראלי והמערבי-נוצרי.

*ה טקסטים בעמוד זה נכתבו על ידי מלאכי סגן-כהן

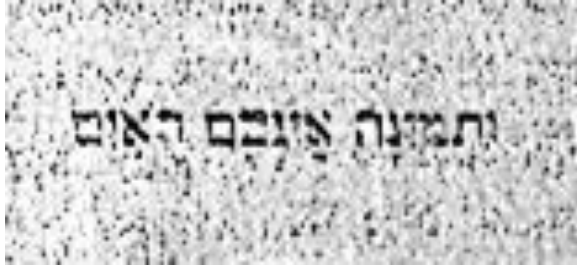
משה קופפרמן (1926–2003) – מתווי הכנה לעבודת ויטראז' בנושא עשרת הדיברות, 2000.

מתווי הכנה אלו הוזמנו מ**משה קופפרמן** כהצעה לעבודת ויטראז' בנושא עשרת הדיברות במסגרת מכרז שפרסם קמפוס החינוך ע"ש ליאו באק בחיפה לקראת הקמתו של המרכז הבין-לאומי ללימודי יהדות על שם לורי לוקיי. ההצעה לא זכתה במכרז.

לאורך שנות יצירתו הגיב קופפרמן לאירועי משבר שהתרחשו בחברה הישראלית, כדוגמת סדרת הרישומים "עם בירות-אחרי בירות-עם בירות", שנוצרו בשנים 1982-1983 בעקבות הטבח בסברה ושתילה, ועבודות מן השנים 1995-1996 בעקבות רצח רבין.

במתווי ההכנה לויטראז' בחר קופפרמן להתמקד בדיבר 'לא תרצח'. הוא יצר אותם בשנת 2000, במהלך ימי האינתיפדה השנייה, שהייתה רוויה מהומות, הפגנות מחאה אלימות, פעולות איבה ופיגועי התאבדות נגד אזרחים. המתווים נמצאו לאחר מותו של קופפרמן במגירות האוסף, וכעת הם מוצגים כאן לראשונה.

דְּבָרֹת וּשְׁבָרִים:

דוד גינתון – מציורי "הצד האחורי של הציור"

יצירותיו של דוד גינתון שהוצגו זה לא מכבר במוזיאון תל אביב בתערוכתו "השם של הציור" עוסקות בין היתר במתח הנפער שבין המילה הכתובה ליכולת התיאור והציור, ובהקשר זה הציטוט מספר דְּבָרִים פרק ד' פסוק יב' - "ותמונה אינכם רואים" – המופיע באחד מציוריו בתערוכה, מיצג את כפל המשמעות שבין השורש האמוני-יהודי והסתר פניו של האל לבין אירועי העכשיו בחברה הישראלית.

האם אנו באמת רואים את תמונת המציאות המתחוללת עלינו?

ספר דברים פרק ד': יב' וַיִּדְבֹר יְהוָה אֵלֵיכֶם, מִתּוֹךְ הָאֵשׁ: קוֹל דְּבָרִים אֲתֶם שֹׁמְעִים, וְתַמוּנָה אֵינְכֶם רֹאִים זֹלָתִי קוֹל.
יג' וַיִּגַּד לְכֶם אֶת-בְּרִיתוֹ, אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת--עֲשֵׂרֶת, הַדְּבָרִים; וַיִּכְתְּבֶם, עַל-שְׁנֵי לְחוֹת אֲבָנִים.

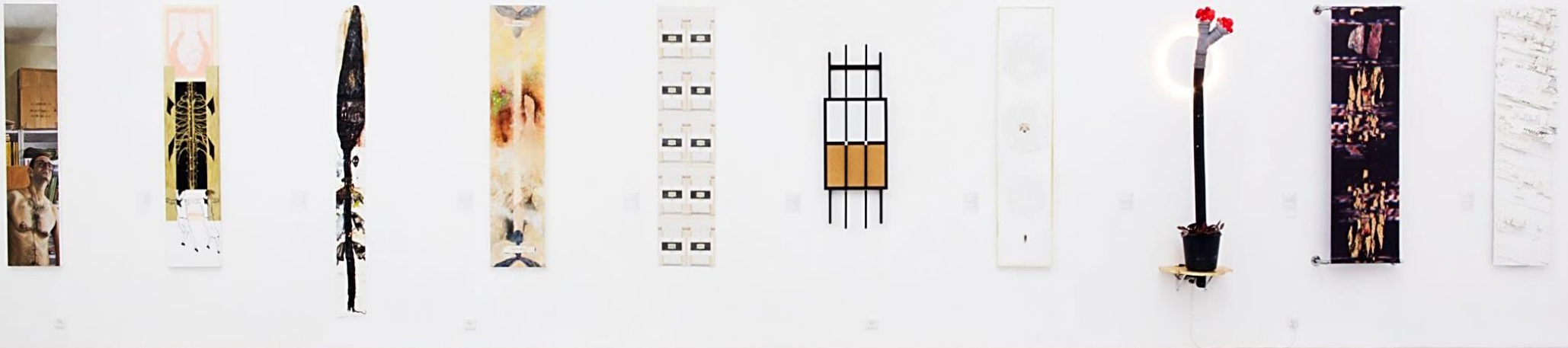
20/10 פרויקט אמנות משותף

קיר מזרח

עשרים אמנים ואמניות הוזמנו ונענו לקחת חלק בפרויקט ייחודי זה, שהתגבש ונוצר בסטודיות שלהם במהלך החודשים האחרונים. כל אחד מהם בחר דיבר אחד מתוך עשרת הדברות, ונתן לו את פרשנותו האישית והאמנותית. פורמט היצירות נקבע מראש, והן מוצבות בשתי שורות במקצב המדמה עמודים, במרכז החלל.

10 האמנים והאמניות המציגים בקיר המזרח – מימין לשמאל:

אמיר תומשוב, גלעד אופיר, מיכל שכנאי יעקבי, אסד עזי, מלאכי סגן-כהן, ישעיהו איש גבאי, רות בן-דב, רותי הלביץ כהן, עידית לבבי גבאי, שלומי ללוש.

קיר מערב

עשרים אמנים ואמניות הוזמנו ונענו לקחת חלק בפרויקט ייחודי זה, שהתגבש ונוצר בסטודיות שלהם במהלך החודשים האחרונים. כל אחד מהם בחר דיבר אחד מתוך עשרת הדברות, ונתן לו את פרשנותו האישית והאמנותית. פורמט היצירות נקבע מראש, והן מוצבות בשתי שורות במקצב המדמה עמודים, במרכז החלל.

10 האמנים והאמניות המציגים בקיר המזרח – מימין לשמאל:

עמית קבסה, פריד אבו-שקרה, נעה רז מלמד, מרב סודאי, נעמי סימן-טוב, דורית רינגרט, ליאב מזרחי, דרורה דומיני, רונית אגסי, אסי משולם.

בחלל המרכזי

20/10 : פרויקט אמנות משותף

טקסטים של האמנים והאמניות

המשתתפים.ות בפרויקט

לפי סדר הא-ב

אמיר תומשוב

'כבד את אמך...' - מודל פוסט טראומה מס' 18, 2021

מודל עץ, קרטון, פי וי סי, פשתן, גבס וצבע סינתטי

בהתייחסות לדיבר החמישי: "כִּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ, לְמַעַן יָאָרְכוֹן יְמֵיךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ" (שמות כ, יב)

טקסט אמון:

"כִּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ..." הוא הדיבר המופיע, על פי החלוקה היהודית, בין מצוות שבין אדם למקום לבין אלו שבין אדם לחברו. הוא מתייחס לשניהם באותו האופן בעוד שהוא מייצג את העמדה הפיסית כמו זו הסוציאלית שבהתייחסות לאמא אדמה.

הדיבר, בגרסתו על פי נוסח ספר שמות, מציע גמול בר קיימא. תכבד את האם למען ייטב לך ותאריך ימים כי המקום הוא שברא אותך, נתן לך קיום ועמידה בעולם והוא מטמיע בך את אישיותך. כפי שישנה ברכה בדיבר, כך קיימת גם הקללה בו, כי המקום יודע לבנות אך הוא גם יודע להרוס. ... זוהי נבואה שניתנה על ידי נביא ש'אף נביא אחר לא יוכל לבטלה'.

ההתייחסות שלי היא כאל נבואה המגשימה את עצמה בימינו ונדמה כי החשש מכליה מתקרבת נובע ישירות מהתייחסות שלנו באי נתינת כבוד-אם לאדמה.

אסד עזי

"לא תעשה לך... ", 2021

עירוב טכניקות על בד

בהתייחסות לדיבר השני: "לא-יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אַחֲרַיִם, עַל-פָּנָי: לא-תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל-תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ..." (שמות כ, ג-ד)

טקסט אמון:

לא לעשות פסל ותמונה היה צו האל... אם כך אני מורד בו מעצם בחירתי לצייר ולעשות תמונה ולהתנגד לאיסור שלו. על כן בחרתי לעשות את מה שאומר אלוהי ישראל לא לעשות... ואלוהי ישראל הרי הוא האלוה של כל האלוהים גם של הנצרות גם של האיסלם וגם של הדרוזים.

בחרתי בדיבר הזה וכן אני גם אני מתייחס אל הדיבר התשיעי: 'לא תענה ברעך עד שקר..'' על שהאמן משתמש בדרך כלל בטריקים, בתעתועי עין, בצורות וצבעים, באובייקטים וחומרים שונים כדי להעמיד עולם חדש שהאמן בורא, עולם שהוא אלוהיו. עולם חליפי-וירטואלי לכאורה אך יש בו הגיון ודינמיקה משלו והוא גורם לאנשים לדבר עליו ולקיים אותו.

בחרתי לצמצם את הצבעוניות לאיזור גווני הלבן כדי להדגיש את הקונספט של הרוחניות. שהלבן הוא הריק המלא והאין של כל מקום. כמו כן הדבקתי על הבד מפית תחרה אמיתית והדפסה של תשליל של תחרה אחרת מתרבות שונה. היינו, ביצירתי זו יש את הדבר ואת בבואתו ושתיהן נראות גם דבר מה מחיי היום יום וגם כדמויי אמנות על פי ההקשר שהן כלואות בו.

אל תשקר? והלא האמן חייב קצת לשקר ולתעתע בכדי להגיע לאמת.

אסי משולם

שמע ישראל, 2021

עירוב טכניקות על בד

בהתייחסות לדיבר השני: "לא-יהיה לך אֱלֹהִים אַחֲרָיִם, עַל-פְּנֵי: לא-תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל-תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ..." (שמות כ, ג-ד)

טקסט אמון:

פניו של האל הוא נושא מורכב, מסועף וקונפליקטואלי, שמעסיק אותי זה שנים ארוכות. הרעיון של פני האל עבר גלגולים שונים לאורך ההיסטוריה של היהדות, שמעידים בעיקר על הפשטה הדרגתית, מסגידה לפסלים בעלי גוף ופרצוף (ר' לדוגמא בר' לא, יט-לה), דרך האיסור להביט באופן ישיר בפניו של האל (שמי' לג, כ), ועד לאלוהות מופשטת לחלוטין, חסרת גוף ונטולת זהות ופנים (למשל אצל הרמב"ם). בשל כך, עסקתי לא פעם במסיכה ובהסתר פנים, ובדיאלקטיקה המרתקת של כיסוי וגילוי, שכן דווקא המסיכה שנועדה להסתיר, מגלה לעתים קרובות סודות עמוקים יותר.

בהקשר של הדיבר הנבחר, אני מבקש להתייחס אל הביטוי "על-פְּנֵי" לא במובנו המודרני, ולבחון שמה מדובר בהתייחסות מילולית לפניו הפיזיים של האל. במסגרת המחקר שערכתי בלימודי לתואר שני, עסקתי באופן מעמיק מאד באלה הפיניקית המכונה 'תנית פני-בעל'. החוקרים מתווכחים עד לעצם היום הזה על המשמעות של הכינוי 'פני בעל' – האם תנית מייצגת היבט מסויים של בעל? האם היא מהווה את פניו בעבור המאמינים? האם יתכן שמשמעות המושג היא כי בעבר הקדום (בתקופת המקרא) אלים מסויימים היוו את פניהם של אלים אחרים, מרכזיים יותר? האם יתכן כי הדיבר "לא יהיה לך אלוהים אחרים על פניי" מתייחס באופן מילולי לעניין הזה, ומנסה להגיד בעצם משהו רחב יותר על המעבר לאמונה באל אחד?

עניינים אלה ועוד, נכנסים אל תוך העבודה שאני עוסק בה בימים אלה ותוצג בתערוכה. היא כוללת התייחסות אל פני האל כאל פְּטִישׁ, ומציעה התבוננות באלוהות העברית כיישות מורכבת, גופנית, בעלת פנים (שגם אם לא ניתן להביט בהם, אין זה אומר שהם אינם), ולא רק כמהות מופשטת ו"ריקה".

גלעד אופיר

ללא כותרת, 2021

צילום בהדפסה על בד סינטטי ומתקן גלילה

בהתייחסות לדיבר השני: "לא-יהיה לך אלהים אחרים, על-פני: לא-תעשה לך פסל וכל-
תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ..." (שמות כ, ג-ד)
ולפעולת השבירה של לוחות הברית.

טקסט אמן:

I BODY 2022

עניינה של העבודה המוצגת בתערוכה הוא שבירת הכלים.
הלוחות שנכתבו ב"אצבע אלהים", המקור, הוחלפו בהעתק מעשה ידיו של משה כ"ראשונים".
פעולת הניפוץ, שהיו מעורבים בה רגשות עזים בהם אכזבה וכעס, הובילו לאובדן השליטה של משה,
לפעולה האלימה של שבירת הלוחות ולאובדן המקור - היצירה האלוהית.

מחשבות על כל אלה העסיקו אותי בעבודה לקראת התערוכה.

דורית רינגרט

"הכובד והחסד", * 2021

דיו, עיפרון, תחריט והדפס רשת על נייר

בהתייחסות לדיבר החמישי:

"כִּבֹּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ לְמַעַן יֵאָרְכוּךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ" (שמות כ, כב)

* לקוח משם ספרה של סימון וייל.

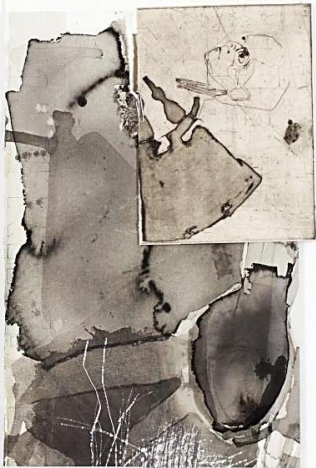
טקסט אמנית:

מתוך גופניות קדומה משותפת, מתוך תודעה שעוברת, מתוך התמזגות ופיצול, מתוך החוב, מקשיבה לדיבר: "כִּבֹּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ" אומדת את העירוב ואת הרווח, את המסירה והלקיחה, בשניות, בשנים, ובין הדורות והשושלות, ומבקשת אחר החסד.*

בעבודה אני מתכתבת עם דמוי השאוב מ**מצבת הגסו**. תבליט על מצבה יוונית קלאסית בה מתוארת דמות הנפטרת ישובה ולקראתה נערה, כאשר ביניהן מתרחשת מסירה.

* "לא להפעיל את כל הכוח שיש בידך, פירוש הדבר לשאת את הריק. זה מנוגד לכל חוקי הטבע: החסד לבדו מסוגל לזה."

סימון וייל, **הכובד והחסד**, הוצאת כרמל, 1994, עמ' 48.

ישעיהו איש גבאי

2021 , *ДЕКАЛОГ

עירוב טכניקות על נייר

בהתייחסות לדיבר הראשון:
"אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים: " (שמות כ, ב)

* דקלוג - 'עשרת הדברות' - כתוב בשפה הרוסית.

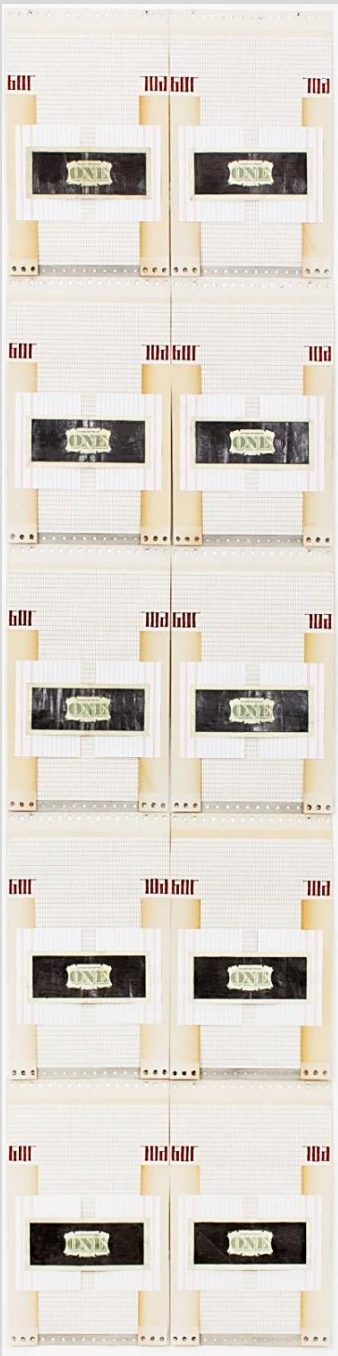
טקסט אמון:

הַדְּבָר הָרִאשׁוֹן

הַדְּבָר הָרִאשׁוֹן הוּא כָּל הַדְּבָרוֹת.

הַדְּבָר הָרִאשׁוֹן

הַדְּבָר הָרִאשׁוֹן הוּא כָּל הַדְּבָרִים.

ליאב מזרחי

10 פחות 1, 2021

ליבוד רטוב ויבש, צמר טבעי

בהתייחסות לדיבר החמישי: " כִּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ לְמַעַן יֵאָרְכוֹן יָמֶיךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ. " (שמות כ פסוק יב)

טקסט אמון:

מבין עשרת הדיברות בחרתי את הדיבר החמישי שהוא, בפרשנות שלי, היחיד המתייחס אל המעגל הקרוב של המאמין. המעגל הראשון. ההורים.

זהו הדיבר המבקש לזכור מאין באת. מי הוליד אותך. מי ברא אותך במובן הגשמי של המילה. יחד עם זאת, זהו הדיבר היחיד שהוא מותנה בזמן מסוים. ובין עשרת הדיברות הוא הדיבר היחיד שבאופן טבעי, בשלבי התקדמות החיים – גם הופך להיות ללא אפשרי לביצוע במובן הישיר. לכן גם שם העבודה שנתתי מתייחס להפסקה ולחציצה זו. זה הוא הדיבר היחיד שבשלב מסוים בחיי אדם, אין הוא בר אפשרות ונגישות. האדם המאבד את הוריו. את מי הוא יכבד?

בחרתי להתייחס לדיבר זה, דרך האוטוביוגרפיה שלי. בגיל 13, ביהדות, נער הופך להיות בגיר והמצוות חלות עליו. את הדיבר החמישי, הצלחתי לקיים רק עד מספר חודשים אחרי הבר-מצווה. עת מות אימי.

כיום נותר לי לקיים רק את מחצית הדיבר עד לשחרור המלא.

מיכל שכנאי יעקבי

בְּצֶלֶם, 2021

עירוב טכניקות

בהתייחסות לדיבר השני: "לא-יְהִי לָךְ אֱלֹהִים אַחֲרַי, עַל-פְּנֵי: לא-תַעֲשֶׂה לָךְ פֶּסֶל וְכָל-תְּמוּנָה אֲשֶׁר בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ..." (שמות כ, ג-ד)

טקסט אמנית:

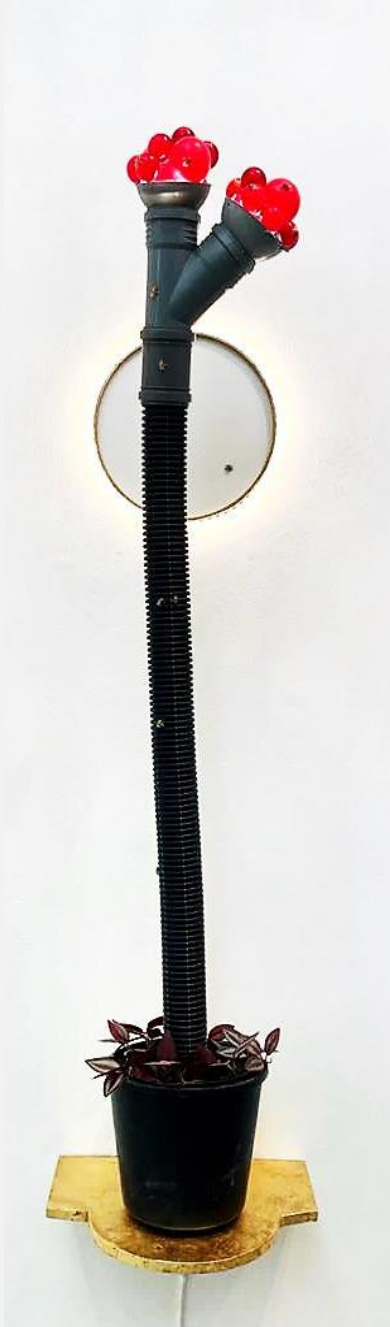
" לא-יְהִי לָךְ אֱלֹהִים אַחֲרַי, עַל-פְּנֵי: ... " פניתי לבחון את המקומות בהם אנו כחברה חילונית מקדשים דמויות ואירועים באמצעות סמלים, ריטואלים פולחניים ועוד.

כבת ל"משפחת השכול" שאיבדה את אביה במלחמה, אני מנהלת כל חיי מערכת יחסים מורכבת וטעונה עם תרבות ההנצחה והזיכרון בישראל. הטקסים, הסמלים, הטקסטים המילוליים והחזותיים המופקים על-ידי המדינה או בחסותה הפכו הן את החללים והן את המשפחות השכולות לקדושים.

במרחב הסטודיו אני אוספת ומלקטת דימויים וחפצים אשר נשענים על עולם הדימויים התרבותיים ש'דת הלאום' הישראלית הפיקה, ושהשכול, בנסיבות הצבאיות, הוא מרכז פולחנה. אותם דימויים אני משבשת, מפרקת ומרכיבה מחדש תוך עירוב תחומים ועולמות תוכן.

במרכז יצירתי בחרתי בפרח 'דם המכבים', אשר הפך לסמלו הרשמי וה"מקודש" של יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל. האגדה מספרת כי הוא פורח בכל מקום בו טיפת דם, מדמם של המכבים, נפלה לארץ. בניתי אותו כסוג של צָלָם, מושא לפולחן. האסתטיקה של הקדושה ניכרת בגודלו המועצם, באורות המנצנצים והמפתים, בהילה הזוהרת, במדף-מזבח המוזהב שעליו הוא עומד אך מצד שני, החומרים ה"נמוכים" מהם הוא עשוי-צינורות הביוב וכדורי המשחק האדומים, הזבובים המוזהבים שעטים עליו, כל אלו מפרקים את ההילה מהפאתוס, במעין גרסה פופית של אנטי-פאתוס, מתובלת בהומור מריר.

לעומתו בתחתית, מתוך העציץ, צומח ומתפשט 'יהודי נודד' צמח מטפס 'חסר הילה' אשר מסמל את היהודי הגלותי הקרוי כך בזכות תכונותיו: היכולת לצוץ בכל מקום, להצמיח שורשים עמוקים ולהתגבר על כל המכשולים העומדים בדרכו.

לפני המחנה-Avant-Garde 2021
סולם עץ, לוח מחיק ולוח שעם, מוטות מתכת וחוט.

בהתייחסות לדיבר השני:
"לא יהיה לך אלהים אחרים, לא תעשה לך פסל וכל תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ" (שמות כ, ג)

לפני המחנה Avant-Garde

בין שמים וארץ
על סלם אנכי נצבים
שני לוחות ומוטות
פנים אל-פנים

לפני המחנה
מעבר לזמן ומרחב
ארוך ננדים נושא את נושאי
שם הצופה אמן-נודד במדבר
משקיף על, משקיף דרך
חלון מוזאון מדמין

לפני המחנה
שליקה כפולה
לא פסל ולא תמונה

חרות על הלוחות
צינרה פתיחה

דברות ודברים
מחיקה ונעיצה

עדות לברית
בין אני ואתה
בין המוכן (ready)
לבין הנעשה (made)

מרב סודאי

"לא... ", 2021

צבעי שמן על בד

בהתייחסות לדיבר השני: "לא-יהיה לך אלהים אחרים, על-פני: לא-תעשה לך פסל וְכָל-תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ..." (שמות כ, ג-ד)

טקסט אמנית:

נהוג לחשוב שתורת ישראל ועשרת הדברות כמרכזה של תורה זו, הן העומדים ביסודה של אחדות ישראל. הם המאחדים אותנו כעם. ככאלה הם ניתנו לעם ישראל במדבר וככאלה הם מלווים את העם לאורך הדורות, הן בכתבים והן כעמודי אש ועשן בהתרחשויות במציאות ובמאורעות ההיסטוריים. מנגד, עומדת האפשרות שאותה תורה ואותן עשרת הדברות והציוויים הם דווקא גורם מפלג. כזה שעומד ביסוד מחלוקות רבות בעם, בעבר ובהווה.

כך למשל, הדיבר השני: "לא יהיה לך אלוהים אחרים על פני, לא תעשה לך פסל וכל תמונה..." נועד להרחיק את האדם מעבודה זרה, ולהבדיל את תורת ישראל מתורות פגאניות ואמונה באלילים חומרניים שהיו נהוגים באזור בזמן כתיבת הטקסט.

כאמנית ישראלית, יהודייה וחילונית, המחוברת למסורת ואף שואבת ממנה ביצירתי - אני מתקשה לקבל את הדיבר "לא תעשה לך..." בקריאתו כפשוטה, כרלוונטי להיום. אינני יכולה להתחבר אליו כי הוא מערער על הזכות הפרטית שלי ליצירה. הוא מבטא איסור לעסוק בשדה תרבותי שהוא ביסוד הקיום שלי כבת אנוש. כאן מתבטא המפריד שבעשרת הדברות המקראיות.

בעבודה זאת – מצאתי את "שביל הזהב" בין האיסור לבין המשך הקיום שלי ע"י ייצוג המציאות בצורה מפורקת, כך שלא תציג את אלוהי ישראל כדבר גשמי ושלם (חלק מהאיסור), ולא 'תאיים' ותחשב יצירתי כעבודה זרה (חלק אחר של האיסור), כי אין דבר שאיננו צנוע בדימוי שאינו שלם.

נעה רז מלמד

מחוללת שבת, 2021

עירוב טכניקות על נייר פרגמנט

| תערוכה | 'דְּבָרוֹת וְדְבָרִים' |
| בית אוסף קופפרמן | ק. לוחמי הגטאות |

בהתייחסות לדיבר הרביעי: "זָכוֹר אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת, לְקַדְּשׁוֹ..." (שמות כ, ח)

טקסט אמנית:

כשהתחלתי את העבודה רציתי לעסוק במצב של אי עשייה, הרפייה. מחשבה על מה היא השבת בשבילי היום? השבת היא הזמנה להרפייה, שהייה ברגע ההווה. מעין "חור בזמן" חור של אור. השבת היא המצאה גאונית בעיני שהביאה היהדות לעולם. בהמשך נכנס דימוי החליל שהביא איתו את צליל החילול ומכאן השתנה העיסוק שלי לשאלות על קודש וחול וחלל. אני אישה חילונית. אני בוחרת כיצד לקדש את השבת וכמוכן אני רואה בנגינה או בהקשבה לנגינה, חילול שבת אלא קידוש השבת. על פי ההלכה שימוש בכלי נגינה בשבת נחשב חילול שבת. פעמים רבות במהלך העבודה והמחשבה עליה הזדמזם לי במחשבה השיר "ירדה השבת" במילותיה של לאה נאור ולחנו של נחציה כפי שהיינו שומעים אותו בגן הילדים ואחר כך בקבלות השבת בחדר האוכל בשירה משותפת. לא זכרתי את כל המילים אך מדי פעם הבליוח משפטים כדוגמת: "כל הכוכבים כמו אלפי נרות כל הלילה שם דולקים, ומעבר לחלון הפתוח שיר שבת עתיק מאוד מזמר הרוח".

במקרא מופיעים מספר נימוקים לשמירת השבת:

וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם: וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשֵׁהוּ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בְּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת: " (בראשית ב, 1-3)

הנימוק הראשון לשמירת אי העשייה בשבת מתאר מצב בו כשם שאלוהים שבת מכל מלאכתו ביום השביעי של הבריאה כך אמורים לעשות גם אנחנו. מעין חיקוי של אלוהים תוך הקפדה על מנוחה לכל.

"זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: שְׁשַׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מְלַאכְתֶּךָ: וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת לַה' אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלַאכָה אֲתָה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ עֶבְדְּךָ וְאִמְתֶּךָ וּבְהֵמְתֶךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ: כִּי שֵׁשַׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם וַיִּנַּח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל כֵּן בִּרְךָ ה' אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ: " (שמות כ, 8-10)

מצוות השבת מופיעה גם כביטוי לברית בין עם ישראל לאלוהים:

"וַיִּשְׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדַרְתָּם בְּרִית עוֹלָם: בְּיַמִּי וּבְיַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הוּא לְעַלְמָם כִּי שֵׁשַׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנְפָשׁ: " (שמות לא, 16-17)

פעם נוספת מצווה משה על העם לזכור את השבת והפעם מנימוק המזכיר לנו את חשיבותה של החרות. השבת נתפסת כ"אי של חרות" בתוך השבוע. זיכרון ליציאת מצריים.

"וַיִּזְכְּרֶתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּצְאָךָ ה' אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֹרֶעַ נְטוּיָה עַל כֵּן צִוְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת: " (דברים ה, 14)

כל הברואים זכאים ליום מנוחה זה.

בשנת 2015 השתתפתי בתערוכה במוזיאון פתח תקווה באוצרותה של טלי תמיר. עסקתי במיצב בראשית החקלאות בפתח תקווה תוך מתן תשומת לב לשנת השמיטה. שמיטה היא הרחבה של השבת. האפשרות הזאת לעזוב, לשמוט, להרפות ולסמוך מעסיקה ומרתקת אותי ואני שבה ומחפשת את האפשרות לבטא אותה באמנות שלי וגם בהקשר זה.

נעמי סימן-טוב

עשי לך פסל ומסכה / עשה לך פסל ומסכה , 2022
עטי פיילוט צבעוניים על בד

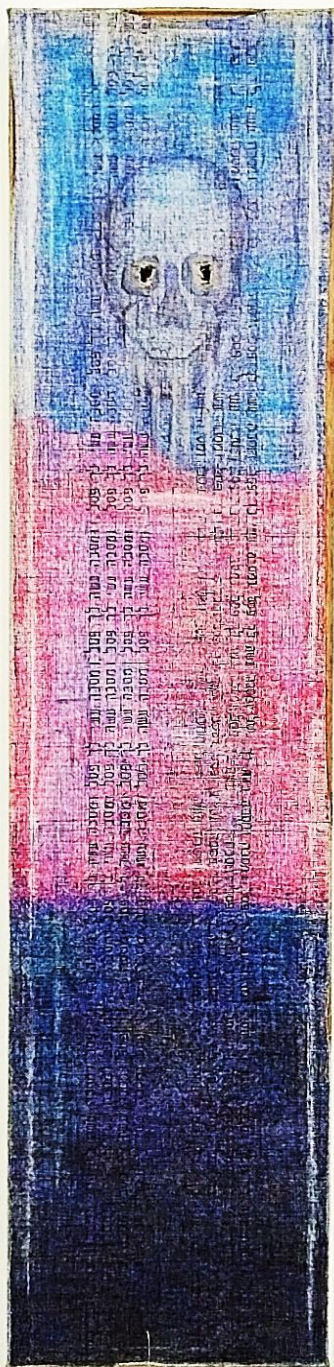
בהתייחסות לדיבר השני :

” לא-יְהִי לְךָ אֱלֹהִים אַחֲרַיִם, עַל-פְּנֵי: לא-תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל-תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל
וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ...” (שמות כ, ג-ד)

”בין מצוותיה של דת משה יש אחת שהיא חשובה יותר ממה שנראה ממבט ראשון. זה האיסור לעשות תמונה של האל, כלומר הכורח לעבוד אל שאי אפשר לראותו.”

זיגמונד פרויד, "משה האיש והדת המונותיאיסטית", עמ' 133.

עבודה חדשה שלי "עשי לך פסל ומסכה / עשה לך פסל ומסכה". נעשתה במיוחד לתערוכה 'דברות דברים' באמצעות עטי פיילוט על בד עם חורים וקרעים שנעשו בעמל רב בעזרת מברג. לעתים יותר קשה להרוס מאשר לצייר.

עידית לבבי גבאי

"לא תענה... עד שקר", 2021

צבעי שמן על בד

בהתייחסות לדיבר התשיעי: "לא-תענה ברעך עד שקר" (שמות כ, יג)

טקסט אמנותי:

התייחסתי ביצירתי לדיבר התשיעי "לא-תענה ברעך עד שקר" שהוא מכוון למרחב היחסים הנרקמים בין אדם לאדם ובימים כתיקונם מתבסס על ערך האמון שהם נותנים זה בזה. בשנתיים האחרונות, עם המשברים הפוליטיים התכופים, ההסתה, המניפולציה והתדרדרות השיח הציבורי והבין-אישי, הרגשתי איום מוחשי על הבסיס האנושי-קיומי הזה. תורמת לתחושה זו גם מגיפת הקורנה שמוסיפה חשד והסתגרות לחיינו. בלידתינו אנו נותנים אמון בעולם. התינוק נותן אמון באמו אחרת לא ישרוד. בכדי לקיים חיי קהילה אנושית שיש בהם יצירה, התפתחות ומשמעות, אנחנו זקוקים לשיתופי פעולה על בסיסים של אמון הדדי... שיח-השקר והכזב, מתעתע, מפרק ומכרסם בכל אלה.

בפורמט הציור שמידותיו 170X40 ס"מ ניתן לחוש בהדהוד מה גם את מידותיו של גוף האדם העומד ניצב. בחלקו העליון של הציור (הראש) נתתי פרשנות, בניסוח ציורי-רגשי מעודן, לציורו של רמברנדט "משה שובר את לוחות הברית" (1659). בחלק התחתון (הרגליים) ציטטתי פרט מהדיבר השישי של תנועת השוה"צ - "השומר הוא עליז, אמיץ ורענן" - שצייר שרגא וייל במחנה עקורים, ניצולי שואה, בהונגריה 1945. החלק המרכזי בציור הוא בית החזה, הלב והכליות, אלו מחלחלות המרה השחורה, החרדה מפני העתיד, ושאריות מחאת הדגלים השחורים שהונפו על הגשרים במחאה האזרחית הסוחפת.

אם כן יש פה דימויים ותנועה על ציר האנך המייצג בשבילי את ציר "הזמן היהודי". נקודות ציון מההיסטוריה של האמנות והתרבות, המתגלמות והמתייצגות בגופניות האדם.

תערוכה | 'דְּבָרוֹת וְדְבָרִים' |
בית אוסף קופפרמן | ק. לוחמי הגטאות

עמית קבסה

לוח 1 – הָיָה, 2021

עירוב טכניקות על בד

בהתייחסות לפעולות שהטרימו את מתן הדברות והציוויים.

טקסט אמון:

אני רוצה לגעת, לדעת, ולהבין מהם התנאים והצרכים של האדם שהקדימו והביאו ליצירת סיפורים ומיתוסים של כינון ציווים מוסריים ו'דיברות' אלו.

משאלות אלו יצאתי לעבודה שלי בתערוכה.

בהתייחסות לדיבר התשיעי: "לא-תענה ברעך עד שקר" (שמות כ, יג)

טקסט אמן:

חמש המצוות המרכזיות בקוראן, המחייבות את המוסלמי המאמין, נקראות גם "חמשת עמודי האיסלאם" והן; **העדות** - האמונה הבלעדית באללה / **התפילה** - חמש פעמים ביום / **הצדקה** - העזרה לעניים / **הצום** - על סוגיו ומועדיו השונים / **והחג'** - עליה לרגל לעיר מכה, עיר הולדתו של הנביא מוחמד.

הציווי של מוחמד למאמיניו - **לא לשקר** - אינו מופיע בקוראן אלא בחדית' **الحديث** שהיא אוסף הלכות וסיפורים אודות הנביא מוחמד ודרך חייו. בשל אופייה ההלכתי-סיפורי שנמסר בעל פה מדור לדור מדגיש בה מוחמד את מצוות אמירת האמת והדרישה מהאמין לדייק בפרטים, לא לשנות אותם ולא להוסיף בהם בדיות וכזבים.

בסדרת הציורים שלי "הדרך אל המופשט" קיימת התייחסות לתכנים רוחניים, ולשימוש בחושים ובאינטואיציה דרך ביטוי צורני. האינטואיציה חוצה את כל המחסומים והגבולות המקובלים ופועלת בעולם של המוחלט, "עולמו של בורא העולם", ואילו הרגש מתאר מציאות מוגדרת הפועלת כעין מנגנון מתמטי מובנה. האמן מתגלה בתור אדם סופי* מטבעו אשר האהבה וכוונת המעשה מכוונות את דרכו.

הציורים המופשטים וסגנון העיבוד ההנדסי שלהם, אפשרו לי להתמקד בחיפוש אחר ההתבודדות, ההתייחדות והבריחה מן הכבלים, ובה בעת למצוא מפלט **בְּעֶצְמִי**, לתת דרור לתחושותי ולתקשר עם עצמי ועם האמת שלי בלי להיצמד לתְּמָה כלשהי. אני מסתפק בהנאה מן החופש לחתור ולבטא את המופשט, את המצב האנושי על מגוון הרגשות השוכנים בו.

חיפושי הדרך אל ההפשטה הם ממאפייני האמנות המודרנית במאה העשרים – המאה של חיפוש הזהות העצמית והאינדיווידואליזם. דרך אמנותית זו פתחה ואפשרה לאמן להשתחרר ממרבית הכבלים, מקצתם ממסדיים ומקצתם חברתיים, כדי להיכנס למעגל של העצמי והרגש בלא גבולות...וזאת היא מאפשרת גם לי. בעבודה זו אני מסתפק בהנאה ובהבעה חופשית של המבנים, הצורות והצבעים, כיחידות רגשיות ורוחניות אותן אני מעוניין להעביר לצופה. לפיכך, ההפשטה ביצירתי היא אינה רק "תמצות", אלא היא ניסיון להתרחק מתבנית הדיווח, הציות או התיעוד, כדי להגיע למהות- לאמת הפנימית. ההפשטה היא הביטוי האמנותי שלי שמשמעותו חופש ושחרור.

* סופיות או סופיזם **בערבית**: صوفية היא זרם מיסטי באסלם השם את הדגש על האהבה והכוונה שבעשייה, יותר מאשר על ההלכה עצמה.

בהתייחסות לדיבר השישי מתוך "עשרת הדיברות של ח"נ ביאליק לסופר העברי" מאת שמואל אבנרי: "לא תיילל לשווא", ובאופן עקיף לדיבר החמישי בדברות המקראיות: "כִּפַּד אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ לְמַעַן יֵאָרְכוּ יָמֶיךָ" (שמות כ, יב)

טקסט אמנותי:

במרס 1929 נשא ביאליק הרצאה בפני חברי אגודת הסופרים, שבמסגרתה המליץ לעורכי השבועון "מאזנים" לאמץ שבע מצוות "לא תעשה". כמה מהלאווים האלה מתקשרים לתכונת היללה או הקינה, במובן של נטייה "לחטט באשפה" ו"לבדוק נגעים". "הניחו זאת לזבובים", קורא ביאליק ומוסיף: "הכהן גם הוא נזהר בדברי טומאה", ואם הסופר הוא באמת כהן, אל ישכח כי נגעים הם תמיד אסון וצרה. אם יעסוק מן הבוקר עד הערב רק בנגעים - סופו שיינגע הוא עצמו. " הייתי מייעץ שיתנו אל לבם למצוא את החזיונות הטובים והבריאים כדי להרימם על נס, ועל ידי כך להשיע ולחנך" אומר ביאליק בהרצאתו.

באביב 1933, שנה לפני מותו בטרם עת, נשא ח. נ. ביאליק, בן השישים, נאום ובו תביעה משומעיו: "עלינו להשיע לעולם עשרת דיברות חדשות, שיתבססו על יסוד הישנות, אבל בהבדל קטן: שיתקיימו לא רק בין אדם לחברו אלא גם בין עם לחברו". "דרישה זו היא מיצויו ופסגתו של תהליך מדרש ההלכה החילוני העולה מכל יצירותיו של ביאליק.

מתוך החיפוש והמחשבה על עשרת הדברות המקראיים גילנו בין כתביו ונאומיו של ח.נ. ביאליק התייחסויות וניסוחים הנוגעים במושג זה.. ובין הידועות יותר 'עשרת הדברות לסופר העברי'. בחרנו להתייחס לדיבר השישי שבין דברותיו - "לא תיילל לשווא". מצאנו שהדיבר הביאליקי המחוייך והלא מתקרבן הזה, מתאים לנו מאד.

כ"יתומות מטאפוריות" בילדות הקיבוצית, היינו מעין ילדות אומנה של ה"תרבות". המשוררים והסופרים היו בשבילנו ה"אבות המאמצים" אשר מגיל צעיר החליפו את קולם של ההורים הפיזיים הנוכחים/נעדרים, בהורות תרבותית, אינטלקטואלית, רוחנית ומחבקת. בחרנו בביאליק ובדיבר השישי שלו כיוון שרצינו כמותו לנקוט עמדה לא קורבנית. זאת למרות האפוקליפסה המשתוללת בעולם בשנתיים האחרונות, וכפועל יוצא מכך אף מצבן העגום של האמנות והתרבות. המשלנו את "היללה", ליללת התן. כדברי השיר: " אוהווו מה הקולות שם בלילה! / אוהווו תן מילל, / אוהווו למה התן מילל שם בלילה, / כי הוא רעב." מילים: משה סחר, לחן: יוחנן זראי.

התן מילל בלילה ובכך מסמן טריטוריה ואת האזור שבו הוא וחבריו ללהקה מתכוננים לציד. זו דרך של שמירה על קשר בין חברי הלהקה וגם דרך להודיע ללהקות האחרות באזור "זה השטח שלנו, כדאי שתשמרו מרחק". כאמנות פעילות חווינו בשנתיים האחרונות איום של ממש על התרבות, יוצריה ואמניה. אנחנו יוצרות וצורות תרבות שהיא כרעב וכצמא, מזון רוחני ואינטלקטואלי.

ביאליק גם המציא וחדש מילים. הוא למשל המציא את המילה "גחלילית" (חידש אותה מהמילה "גחלת" ..בעקבות מדרש חז"ל). תווי פניו המחוררים במחט של ביאליק, בתוך בד הקנווס, עברו כמעין תהליך חיווט חשמלי שמוליך את נקודות האור ממקום אחד אל משנהו, כמו מפה פרושה של ריקוד גחליליות בלילה. בנוסף לכך צרפנו לבד עצמו, ואף בצמוד אליו בשטח הריק, שמונה וחצי פרגמנטים יצוקים מגבס של דימויים כגון; גולגולות, עטלפים, אבני סקילה, צורות שונות של שפתיים ומגזרות נייר.

זה החיוך "היוקד" שחיפשנו בדיבר שלנו, שירכך במקצת את כובד לוחות הברית.

יש בבחירה זו גם מכיבוד-אב (אבות תרבות האומה) והתכתבות עם הדיבר החמישי: "כִּפַּד אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ לְמַעַן יֵאָרְכוּ יָמֶיךָ עַל הָאָדָמָה ... " (שמות כ פסוק יב) שהיא הדברה היחידה ששכרה המיטיב בצידה.

| תערוכה | 'דְּבָרוֹת וְדְבָרִים'
| בית אוסף קופפרמן | ק. לוחמי הגטאות |

רות בן-דב

"לא תחמד...", 2021

צבעי שמן על בד

בהתייחסות לדיבר העשירי:

"לא תחמד בית רעך; לא תחמד אשת רעך ועבדו ועבדו ושורו וחמרו וכל אשר לרעך..."

(שמות כ, יד)

טקסט אמנית:

דמות פוסעת על חבל מעל סלעים הנפתחים אל תהום, ומשקיפים על נוף הררי צחיח. בידיה פתק עם הציווי "לא תחמד", פתק המכוון את האדם ביחסו אל האחר, בקריאה לא לחמוד את מה ששייך לזולת ולא לו. על כן היה מצופה מהדמות השנייה, הפוסעת מעל דיונות צהבהבות בקצה השני של החבל (כלומר בקצה העליון של הציור), שתגלם את אותו אחר חיצוני. אולם היא נראית זהה לדמות הראשונה, שיקוף או הדהוד שלה, כשבידיה קריאה מנוגדת – מכיוון שאגודלה מכסה את המילה "לא", מופיע הציווי "תחמד".

מה מתרחש במרכז החבל?

עכשיו אני מזמינה אתכם להפסיק לקרוא, להביט שוב בציור ולנסות להבין את אותה התרחשות.

הנה הפרשנות שלי לציור שציירתי ושנשאר במידת מה חידתי גם עבורי:

לא תחמוד > < תחמוד

היסוד התחרותי של הכלכלה שלנו, המעודד אותנו לחיות בהשוואה תמידית לאחרים, עלול להשתלט על נפשנו, והוא בוודאי לא פוסח גם על עולם האמנות. אני לוקחת ברצינות את הציווי "לא תחמד" ומנסה לחיות על פיו, אך בה בעת מכירה בשאיפות שלי ובשאפתנות שלי. אני שומעת גם קול האומר לי תחמדי, תרצי; לכל הפחות תודי במאוויים שלך.

אם הציור מציע מוצא לדמות הכבולה בין קצוות החבל, בין "לא תחמד" לבין "תחמד", זה איננו פתרון של שלוה מתוך ביטול או ניתוק מהרצונות, אלא דווקא ירידה מהחבל אל הקרקע כדי להיות נוכחת ומעורבת בעולם, כדי להתלכך ברגל ערומה בבוץ ובצבע. רק משם תהיה פריחה, ואולי מהשורש ח.מ.ד. תצמח גינת חמד.

| תערוכה | 'דְּבָרוֹת וְדְבָרִים' |
| בית אוסף קופפרמן | ק. לוחמי הגטאות |

רותי הלביץ כהן
ליצנית חצר, 2021
עירוב טכניקות על נייר

בהתייחסות לדיבר התשיעי: "לא-תַעֲנֶה בְרַעַךְ עַד שֶׁקֶר" (שמות כ, יג)

טקסט אמנית:

The truth of Ruth:

Women have been forced to lie, for survival, to me.
How to unlearn this among other women?

"Women have always lied to each other"
"Women have always whispered the truth to each other"
Both of these axioms are true
"Women have always been divided from one another"
"Women have always been in secret collusion"
Both of these axioms are true.

In the struggle of survival we tell lies.

To bosses, to prison guards, to police, to men that have power on us, who legally own us and our children, lovers who needs us as proof to their manhood.

There is a danger run by all powerless people: that we forget we are lying, or that lying becomes a weapon we carry into relationships with people who do not have power on us.

The liar leads an existence of unutterable loneliness.

The liar is afraid.

The liar fears the void.

The void is not something created by patriarchy, or racism, or capitalism. It will not fade away with any of them. It is part of any woman.

The dark core", Virginia Woolf named it, writing of her mother".

The dark core. It is beyond personality, beyond who loves us or hates us.

We begin out of the void, out of darkness and emptiness. It is part of the cycle understood by the old pagans religions, that materialism denies. Out of death, rebirth; out of nothing, something.

.....
On Lies, Secrets and Silence by Adrienne Rich

| תערוכה | 'דְּבָרוֹת וְדְבָרִים' | | בית אוסף קופפרמן | ק. לוחמי הגטאות |

שלומי ללוש

"לא תעשה לך..." 2021

צבעי שמן על בד

בהתייחסות לדיבר השני: "לא-יהיה לך אֱלֹהִים אַחֲרַי, עַל-פְּנֵי: לא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ..." (שמות כ, ג-ד)

טקסט אמן:

הדיבר השני, שמטרתו העיקרית כנראה הייתה לעקור את העבודה הזרה מתוך העם העברי שהתגבש בתקופת המקרא, גזר על התרבות היהודית לדורותיה איפוק (ויש שיאמרו איפוק יתר) בכל הנוגע לאמנות החזותית. המילה והדיבור הועדפו באופן מובהק על פני התמונה. עדות לכך ניתן לראות בדלילות האמנים היהודיים הבולטים לפחות עד לתחילת העת המודרנית.

הפרשנות שלי לדיבר השני באה לבחון ולאתגר את המשמעות שלו; מחד להציב במרכז הציור את העיסוק בהיבט החושני של האמנות והיצירה- את הבשר שברוח, ומאידך לעמת אותו עם היבטים שאפשר לראותם כחיוביים עבור היצירה, איקונוקלזם שמאפשר לפרק מוסכמות ומסייע לחדש.

הציור עוסק בגוף הערום, בטאבו הגדול ממנו התנערה התרבות היהודית, אבל הגוף נחתך בשוליו תוך שהוא נעזר בנתון של מידות בד הציור. החיתוך הזה, הפגימה של היצירה מזכירה את המאמץ של חכמי התלמוד לאשרר את היצירה דרך פגימתה (כך לדוגמה פגימת ע"ז מוציאה אותה מגדר ע"ז ומוציאה אותה מטומאתה).

אבל הפגימה של היפה מובילה למאבק עקרוני יותר, המאבק בין אתונה לירושלים, כפי שהגדיר זאת לוינס, הוא בין ראיית היפה כשלם, כפי שהוא נוצר מתוך העולם, לבין התרבות שרואה את הטוב כיוצא מתוך השבר שבו נתונה המציאות.

הציור עוסק במתחים, במבט שאיננו תמים, במתח שבין הריאלי למיתי ובין האמונה לספקנות, שורשם של כל אלה, לטעמי, מצוי בלב הדיבר השני, לטוב או לרע.

12.2.22 פתיחה